

Gerealiseerde praktijk: de tweede fase van implementatie

Gerealiseerde praktijk	8.	Leerkrachten gebruiken Maatje-Praatje en DDU regelmatig en effectief tijdens het lesgeven.	
	9.	Leerkrachten stellen hun vragen middels complete zinnen en modellen geschikte antwoorden om zo de structuur van het herhalen van een deel van de vraag bij het geven van een antwoord aan te leren.	
	10.	Leerkrachten gebruiken ijslollystokjes met namen om te kijken tot welk antwoord de maatjes zijn gekomen en de maatjes zijn hier goed op voorbereid.	
	11.	‘Vraag Drie voor Mij’ wordt door leerkrachten gebruikt om de onderlinge betrokkenheid en ondersteuning van leerlingen te bevorderen. Het brengt effectief leren van leeftijdsgenoten tot stand en zorgt voor meer zelfstandigheid en uitgestelde aandacht.	
	12.	Spreektijd van leerlingen is gelijk aan, of meer dan spreektijd van leerkracht. Iedere leerling moet betrokken zijn in een maatjesoverleg als spreker of actieve luisteraar gedurende de helft van de lestijd.	
	13.	Leerkrachten geven de ruimte voor gesprekken tussen maatjes om zo het beheersen van de leerdoelen te bevorderen.	

Toelichtingen en tips bij de tweede fase van implementatie

8. Leerkrachten gebruiken Maatje-Praatje en DDU regelmatig en effectief tijdens het lesgeven.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Bij samenwerkend leren wordt er verwacht dat elke vraag gekoppeld wordt aan praten/overleggen met het maatje.

- Maatje-Praatje wordt gebruikt bij gesloten vragen en voor snelle en makkelijke vragen waar de leerlingen makkelijk het antwoord op weten. Bijvoorbeeld: "Vertel aan je maatje welke kleur de jurk van het meisje heeft."
- Denken-Delen-Uitwisselen wordt gebruikt voor complexere vragen waar leerlingen iets langer de tijd voor nodig hebben. Bijvoorbeeld: "Waarom denk je dat de jongen helemaal alleen het bos in ging? Denk zelf na over de vraag... Deel nu het antwoord met je maatje... Wissel het antwoord nu uit met de groep."
- Bij letterlijk elke vraag in de groep moet gebruik gemaakt worden van één van de twee overlegvormen. Dit zorgt ervoor dat (verlegen) leerlingen niet bang hoeven te zijn voor het uitwisselen van een antwoord met de groep (want ze worden voorbereid op het geven van een antwoord door het overleggen met een maatje).
- Leerlingen moeten deelnemen aan maatjesoverleg, gericht op de vragen van de leerkracht. De antwoorden moeten van een toepasselijk niveau zijn.

Tips

- Er is geen vaste stelregel, maar bij Denken-Delen-Uitwisselen kan men voor denken 5-10 seconden nemen, voor overleggen met het maatje is 5 seconden meestal voldoende. Wanneer leerkrachten te veel tijd geven, is dit vaak negatief voor het werktempo en gaan leerlingen bezig met andere dingen in plaats van de taak. Leerlingen moeten vaak even wennen aan dit hoge tempo.
- Het is niet nodig om alle maatjes te vragen om een antwoord. Wanneer je één of twee maatjes hebt gevraagd is het voldoende om te vragen of de andere maatjes soortgelijke antwoorden hadden en verder te gaan met de les.
- Geef voor Denken-Delen-Uitwisselen de leerlingen een specifieke taak. Bijvoorbeeld: "Jullie hebben 10 seconden en ik wil dat jullie twee oplossingen bedenken voor het probleem".
- Vergeet het gebruik van complete zinnen niet waar nodig is.
- Duidelijk uitgelegde antwoorden worden verwacht wanneer leerlingen hun ideeën delen. Stel vragen en maak gebruik van modeling om leerlingen te laten begrijpen wat nodig is. Bijvoorbeeld: "Vertel hoe Jesse zich voelt."
- Als de antwoorden niet van voldoende niveau zijn, moet je nagaan of de leerlingen wel genoeg tijd hadden om na te denken en te overleggen, maar ook of de vraag niet te moeilijk was.
- Om gevarieerde antwoorden te krijgen, moet je variëren in je vraagstelling. Vraag andere maatjes te reageren op de antwoorden en vraag bijvoorbeeld of ze het ermee eens zijn.
- Luister naar maatjes tijdens het bespreken, dit biedt belangrijke aanwijzingen van de kwaliteit van de samenwerking en hoe goed ze de opdrachten begrijpen.

Bronnen

- Posters: 'Hoe werken we samen?' en 'Denken-Delen-Uitwisselen'
- Implementatielijst eerste fase
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Kaartenbakmaterialen groep 1/2 (in ontwikkeling)
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

9. Leerkrachten stellen hun vragen middels complete zinnen en modellen geschikte antwoorden om zo de structuur van het herhalen van een deel van de vraag bij het geven van een antwoord aan te leren.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Door het herhalen van een deel van de vraag, wordt het denken over het antwoord gestuurd en ondersteund ('scaffolding'). Het gebruik van deze strategie heeft veel impact op het denken, omdat het de communicatie- en taalvaardigheden van leerlingen ontwikkelt en het hun kennis van grammatica en woordenschat vergroot. Bovendien geeft het aan verlegen leerlingen en leerlingen met zwakke taalvaardigheden een manier waarop ze kunnen beginnen met het beantwoorden van een vraag en dit vergroot het zelfvertrouwen.

- Geef leerlingen de mogelijkheid om in complete zinnen te antwoorden. Als een leerling alleen het antwoord geeft, maar de vraag niet herhaalt, doe dit dan voor en laat de leerling de complete zin herhalen. Waardeer het spreken in complete zinnen met punten.
- Wanneer de leerkracht een vraag stelt, moet de leerkracht een deel van de vraag herhalen voor het antwoord. Bijvoorbeeld wanneer de leerkracht vraagt: "Wat kreeg Bas van zijn vader?", dan begint het antwoord altijd met "Bas kreeg van zijn vader ...". De leerkracht zal dit modelen totdat het voor de leerlingen routine is geworden. Leerlingen moeten ook tijdens maatjesoverleg gestimuleerd worden om te spreken in complete zinnen; hun antwoord moet geformuleerd worden als een complete en grammaticale correcte zin.
- **Leerlingen zullen na een tijd automatisch in complete zinnen antwoorden waarin een deel van de vraag herhaald wordt. Zinsconstructies zullen ook verbeteren en bewijs voor verbeterde zinnen kan worden gebruikt ter indicatie van vooruitgang.**

Tips

- Gebruik bij elke vraag die je stelt het kerndeel van de zin (sleutelwoorden), wees hierin consistent anders zullen leerlingen niet begrijpen wat er van hen verwacht wordt.
- Accepteer dat het tijd kost, maar houd de strategie vol. De benodigde herhaling van sleutelwoorden zal tijd kosten en kan het tempo van de les verlagen, maar het levert op de lange termijn veel op.
- Vergeet de leerlingen niet te waarderen met punten wanneer zij in complete zinnen spreken.
- Wanneer leerlingen over minder goede taalvaardigheden beschikken kan het langer duren voordat zij de complete zin herhalen.

Bronnen

- Posters: 'Hoe werken we samen?' en 'Denken-Delen-Uitwisselen'
- Implementatielijst eerste fase
- Placemats samenwerkvaardigheden
- Handleiding Samenwerkend Leren groep 1/2
- Handleidingen M3 en E3 en handleidingen bij de leesboeken B4 en M4, onderdeel 'Correcte en complete zinnen'

10. Leerkrachten gebruiken ijslollystokjes met namen om te kijken tot welk antwoord de maatjes zijn gekomen en de maatjes zijn hier goed op voorbereid.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Samenwerkend leren hanteert een 'geen handopsteken om vragen te beantwoorden'-beleid.

Leerlingen worden willekeurig gekozen om vragen te beantwoorden zodat alle leerlingen een gelijke kans hebben om uitgekozen te worden. Leerlingen weten hierdoor dat zij op elk moment gevraagd kunnen worden om antwoord te geven op een vraag. Consistent gebruik van modeling, overleg met een maatje, het waarderen van goed leergedrag en het gebruik van ijslollystokjes zorgen ervoor dat leerlingen aandachtig bij de taak blijven.

- Schrijf de naam van iedere leerling op een ijslollystokje en doe deze in een pot. Kies een leerling door willekeurig een stokje te pakken uit de pot. Hierdoor zullen leerlingen gefocust blijven en leren om na te denken over een antwoord.

Tips

- Leerlingen moeten bij elke opdracht eerst de tijd krijgen om na te denken en hun antwoord met het maatje te bespreken.
- Het is belangrijk dat de leerlingen zien dat je niet kijkt naar de namen op de ijslollystokjes wanneer je er één pakt.
- Wanneer een leerling een vraag heeft beantwoord, is het belangrijk dat hij of zij ziet dat het ijslollystokje met zijn of haar naam erop terug wordt geplaatst in de pot. Zo weten de leerlingen dat er een kans is dat hun naam opnieuw wordt getrokken. Wanneer dezelfde naam vijf keer uit de pot wordt gehaald beantwoordt deze leerling vijf keer een vraag. Op deze manier verliezen leerlingen niet hun focus en aandacht tijdens de les.

Bronnen

- Pot ijslollystokjes met daarop de namen van de leerlingen
- Implementatielijst eerste fase
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

- 11. ‘Vraag Drie voor Mij’ wordt door leerkrachten gebruikt om de onderlinge betrokkenheid en ondersteuning van leerlingen te bevorderen.**
Het brengt effectief leren van leeftijdsgenoten tot stand en zorgt voor meer zelfstandigheid en uitgestelde aandacht.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
------------------	------------------	--------------------

‘Vraag Drie voor Mij’ is een strategie met als doel kinderen niet lang op de leerkracht te laten wachten. Daardoor verspillen leerlingen niet te veel tijd wanneer zij niet zelfstandig uit een taak komen. In plaats van te wachten op de leerkracht moeten leerlingen groepsgenoten om hulp vragen. Hierdoor neemt de tijd waarin leerlingen bezig zijn met schooltaken significant toe en het ontwikkelt ‘peer teaching’.

- Maak voorafgaand aan een taak duidelijk aan de leerlingen dat, wanneer zij vragen hebben, ze eerst drie groepsgenoten om hulp moeten vragen.
- Houd standvastig vast aan de regel. Wanneer een leerling een vraag stelt moet je altijd vragen of hij/zij drie groepsgenoten om hulp heeft gevraagd. Wanneer de leerling dit niet heeft gedaan, moet je aangeven dat hij/zij dit alsnog moet doen.
- Pas wanneer de leerling niet voldoende hulp krijgt van drie andere groepsgenoten, help je de leerling.

Tips

- Consistentie is heel belangrijk in dit geval, vooral in het begin van het jaar. Als de strategie geen stand lijkt te houden, focus je dan bewust op het blijven stellen van de vraag: “Heb je drie anderen voor mij gevraagd?” Na verloop van tijd zal de herhaling van deze vraag de norm bepalen en versterken.
- Het kan effectief zijn om een symbool voor ‘Vraag drie voor mij’ op te hangen ter herinnering.
- Een andere mogelijke manier om de strategie door te voeren is om er regelmatig samenwerkdoel van te maken en punten voor de samenwerkvaardigheid ‘Help elkaar’ toe te kennen wanneer leerlingen zich hieraan houden.
- Wanneer volume een probleem is, focus je dan op ontwikkeling van gepaste volumeniveaus, bijvoorbeeld door het oefenen van een binnen- en buitenstem. Een laag, doelbewust fluisteren moet hoorbaar zijn wanneer leerlingen aan het werk zijn.
- Geef punten voor ‘Help elkaar’ wanneer leerlingen zich houden aan ‘Vraag Drie voor Mij’.
- Kleuters moeten groepsgenoten die dichtbij zitten om hulp vragen en niet vrienden aan de andere kant van het lokaal.
- Minder zelfverzekerde kleuters kunnen extra ondersteuning en modeling nodig hebben bij het leren vragen om hulp van groepsgenoten. Daarnaast moeten zij leren inschatten wanneer de vraag voor een volwassene bedoeld is (bijvoorbeeld als ze zich niet lekker voelen).

Bronnen

- Stemthermometer (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)
- Poster: ‘Hoe werken we samen?’
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2

12. Spreektijd van leerlingen is gelijk aan, of meer dan spreektijd van leerkracht.
Iedere leerling moet betrokken zijn in een maatjesoverleg als spreker of actieve luisteraar gedurende de helft van de lestijd.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
-----------	-----------	-------------

Leerkrachten zijn over het algemeen praters! Een probleem dat zich hierbij kan voordoen is dat leerlingen het moeilijk kunnen vinden om zich te concentreren en effectief te luisteren, zeker in het geval van jonge kinderen door hun korte concentratieboog. Bij het samenwerkend leren stimuleert de leerkracht leerlingen om actief te participeren in het leerproces door gebruik te maken van maatjesoverleg. Hierdoor is de rol van de leraar vaak faciliterend ten aanzien van het leerproces.

- Leerkrachten moeten proberen slechts 15 minuten per uur klassikaal les te geven.
- Leerkrachten moeten voortdurend modellen, begeleiden, ondersteunen en expliciet lesgeven, maar daarnaast moeten zij ook aandacht hebben voor maatjesoverleg en samenwerking.
- Leerlingen moeten ten minste de helft van de lestijd betrokken zijn bij een maatjesoverleg.

Tips

- Het zal tijd kosten voordat je gewend bent aan het neerleggen van het leerproces bij de maatjes. Je vaardigheid bij het inzetten van het samenwerkend leren bij het leerproces zal toenemen wanneer je vooruitgang ziet in de samenwerkvaardigheden van de leerlingen.
- Reflecteer op jezelf! Denk na over de lengte van je instructies. Was alles wat je genoemd hebt nodig? Was er genoeg tijd voor maatjesoverleg? Waren de leerlingen de hele tijd gefocust? Was jij als leerkracht gefocust op de leerdoelen en ben je hier niet onnodig van afgeweken?
- Een goede planning van de les is erg belangrijk. Wees gefocust op wat je de leerlingen wilt leren en hoe je dit wilt bereiken. Probeer zo min mogelijk elementen toe te voegen, mocht je dit toch willen doen bedenk hier dan creatieve manieren voor. Als je bijvoorbeeld leerlingen extra uitleg wilt geven over onbekende woorden, dan kan het gebruik van video's en foto's een manier zijn om dit in een zo kort mogelijke tijd te doen.
- De kwaliteit van een les moet je beoordelen aan de hand van betrokkenheid van de leerlingen tijdens het leerproces en de vooruitgang van leerlingen en niet aan de hand van de tijd die je als leerkracht klassikaal spreekt.
- Houd de tijd die je klassikaal spreekt in de gaten. Veel leerkrachten spreken langer klassikaal dan dat ze zelf denken. Ook kun je iemand je les laten observeren en vragen of diegene je spreektijd wil bijhouden.

Bronnen

- Stemthermometer (website Success for All - materialen Samenwerkend leren)
- Poster: 'Hoe werken we samen?'
- Time-timer/stopwatch

13. Leerkrachten geven de ruimte voor gesprekken tussen maatjes om zo het beheersen van de leerdoelen te bevorderen.

Groep 1/2	M3 t/m E5	M6 t/m Plus
------------------	------------------	--------------------

Deze overlegvorm kan lijken op de eerdergenoemde samenwerkvormen Maatje-Praatje en Denken-Delen-Uitwisselen, maar er is een significant verschil. De focus hier is hoe een goed maatjesoverleg ervoor kan zorgen de leerdoelen onder de knie te krijgen. Deze overlegvorm geeft maatjes de mogelijkheid om door te praten naast het gebruik van DDU en de klassikale uitwisseling. Bij letterlijk elke vraag kan maatjesoverleg ingezet worden om antwoorden te bespreken.

- Zorg ervoor dat de leerdoelen van de les duidelijk zijn voor de leerlingen. Bij de kleutergroepen kunnen dit hele simpele doelen zijn ("leg de blokjes op volgorde van groot naar klein"), maar ze moeten hoe dan ook expliciet zijn.
- Zorg ervoor dat maatjesgesprekken worden gebruikt om de antwoorden op iedere vraag te bespreken.
- Zorg ervoor dat vragen zich focussen op ontwikkeling van de vaardigheden in de leerdoelen van de les.
- Het moet duidelijk zijn tijdens de les dat:
 - opdrachten bestaan uit een geschikte hoeveelheid uitdaging.
 - alle kinderen de opdracht succesvol moeten kunnen voltooien.
 - er bewijs moet zijn dat de leerdoelen bereikt zijn.
 - leerlingen evenveel of meer praten dan leerkrachten.

Tips

- Bereid vragen en discussiepunten voor maatjes van tevoren voor op basis van de kennis die je hebt over het huidige niveau van leerlingen ten aanzien van hun begrip van de leerdoelen.
- Verander vragen en discussiepunten eventueel tijdens het evalueren van de antwoorden en reacties van leerlingen in de les.
- Wanneer leerlingen met maatjes werken en je algemene misopvattingen opmerkt kan het handig zijn om dit klassikaal te bespreken, gebruik voor meer aandacht en effectiviteit het stiltegebaar hiervoor.
- Zorg ervoor dat er een juiste balans is tussen de spreektijd van de leerkracht en leerling.
- Als het nodig is kan de leerkracht extra ondersteuning bieden aan maatjes met zwakkere leerlingen, maar dit moet de samenwerking niet onderuithalen.

Bronnen

- Time-timer/stopwatch
- Handleiding Samenwerkend leren groep 1/2